

SZENÁTOROK A VÁROSHÁZÁN

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

A főváros közgyűlése, ma, azaz szerda délutánján választja meg a „törvényhatósági tanács” tagjait. Ezzel aztán a városházi hatalom, mely 227 esztendő óta a „tekintetes Tanács” kezében volt: átsiklik a „törvényhatósági Tanács” kezébe.

Boldogabb lesz-e vagy sem, a nagy kormányforma-reform után Budapest népe? Ez is kiderül nemsokára. Annyi bizonyos, hogy idő kell hozzá, míg a törvényhatósági tanácsos urak beletanulnak a tanácsnok urak mesterségébe. Az idő mutatja meg azt is, hogy a főváros élete és adminisztrációja miképpen tud beleilleszkedni az új fővárosi törvény kereteibe?!

Egyébként nagyon érdekes, hogy a főváros új kormányformája és a régi velencei kormányforma között milyen sok a hasonlóság. Ami itt a törvényhatósági bizottság: az volt Velencében a 300 fejjű *Senatus*, az állam intézkedő szerve. De a tulajdonképpeni kormány mégis csak a 26 tagu *Signoria* volt, mely javaslatait ugyan a *Senatus* elé terjesztette, de a hatalom igazí birtokosaként funkcionált. A polgármesterek nélkül ugyanennyi tagja van a budapesti törvényhatósági tanácsnak is. Velencében a legnagyobb hatalma mégis a „tizek tanácsának”, a *Consiglio dei Dieci*-nek volt. A tizek tanácsa gyakorolta ugyanis a legfőbb ellenőrzést. A „tizek tanácsát” megtaláljuk a pesti városházán is, csak hogy a pesti *Consiglio dei Dieci*-nek 12 tagja van. A bölcsek és a pártvezérek a tagjai ennek a nagyhatalmú, de nem hivatalos társaságnak, melyet a pesti argot „éceszgeber bizottságnak” nevezett el.

Szóval a pesti városháza kormányformája sokban hasonlít a régi Velence kormányformájához, de hasonlít ahhoz is, amely 200 esztendővel ezelőtt igazgatta a régi Pestet. Kétszáz esztendővel ezelőtt volt Pesten egy belső tanács és egy külső tanács. A belső tanács tagjai a bíró, a városkapitány és a tanácsnokok; meg a jogi dolgokban is járatos főjegyző, akit *szindikusk*nak neveztek. Ez a garnitúra megfelel a mai tanácsnak. Emellett dolgozott a külső tanács, melynek 24 tagja volt; vezetői a *szószólók* vagy „*formenderek*”. Ezek voltak a régi városatyák. Abban az időben, amikor még szegényes, faluszerű város volt Pest; szegény kézművesek és szatócsok közül kerültek ki a két tanács tagjai. A tanácsbeliek az írás-olvasásban sem voltak mindig járatosak. Az írástudó, aki jogi dolgokban otthonos; a jegyző volt. Mikor aztán gyarapodott a lakosság, nőtt a város és fejlődött az adminisztráció is, akkor a szindikus egyedül nem bírta többé a munkát. Segédek, aljegyzőket vett maga mellé és a XVIII. század derekán már jóformán az egész belső tanács ilyen pennaforogatóból állott. A belső tanácsnak fizetés járt ugyan, de ez a fizetés meglehetősen szerény volt. 1722-ig például — Schmall Lajos szerint — a pesti bírónak évi 150 tallér; a tanácsstagoknak pedig személyenként 30—30 tallér fizetés dukált. Ezt a fizetést a „mellékes” jövedelmek; az ügyes-bajos polgárságtól kapott ajándékok és „accidentiák” gyarapították. A tanács tagjainak, ha egy-egy tanácsülésben megjelentek: külön részvételi díj járt; mégpedig a bírónak egy tallér; a tanácsstagoknak egyenként fél tallér, a szindikusknak pedig 1 forint. A tanács tagjai a bírság-pénzekben is osztozkodtak. Míhelyt befolyt a büntetéspénz: a bíró azonnal levonta belőle a maga részét; ami pedig megmaradt, az bekerült a *Raths-Pixe*-be. A hónap végén azután a tanács tagjai osztozkodtak a *pixis* tartalmán. Voltak a felsőbb hatóságoktól jóváhagyott *accidentiák*, melyekből az egész közigazgatási személyzet — a szolgák is — részesedtek. Ilyenek voltak például a kézbesítési, az okmánykiállítási és hitelesítési stb. díjak. Minden írásbeli beadványért „a fél” 12 krajcárt fizetett, melyből az 1736 január 20-án kelt tanács határozat értelmében az irodai személyzetnek 9 krajcár, a szolgáknak pedig 3 krajcár járt. Ugyanez év április 9-iki határozatában kimondotta a tanács, hogy a polgári jog megadásakor a befogadott polgár a szolgáknak 14 krajcárt köteles fizetni. Ugyazint minden tanács végzés kézbesítésekor a szolgáknak 7 krajcár járt. A tanácsstagok díjat kaptak a bizonyítványok és útlevelek kiállításáért is. 1722-ben az udvari kamara igazgatósága rendezte Pestváros tanácsának és alkalmazottainak a fizetését. Egyidejűleg megszüntette a tanácsnokok ama jövedelmét, amit azért kaptak, mert résztvettek egy-egy tanács ülésen. A fizetésrendezés alkalmával a tanácsstagok évi fizetését 150 forintban állapították meg. Ehhez járult még évenként egy-egy hízott disznó és havonként 7 akó sör. A disznót 10 forinttal meg lehetett váltani. 1773-ban választotta Pest városa első polgármesterét. Az első polgármesternek már 600 forint volt a fizetése: 1848-ban pedig már 800 forint volt a pesti polgármester dotációja. 1783-ban nagy reformon megy keresztül a pesti város-igazgatás. A külső tanács megszűnik és a hivatalnok tanács mellé választanak egy száztagú városatyá-bizottságot. Ennek a bizott-

ságnak a tagjait „*hunderter*”-eknek, vagyis „századosoknak”-nak nevezte a nép, hivatalosan azonban „választott polgároknak” „*Wahlbürger*”-nek nevezték őket. Ennek a bizottságnak nem is száz tagja van, hanem 124, a régi „külső tanács” 24 tagjával együtt.

Ez a 124 tagból álló „választott polgárság” választja a polgármestert, a városbíró, a főkapitányt, a tanács-tagokat és a szószólót, aki vezére a választott polgárságnak és tisztújításkor kiveszi a fogadalmat. Ez volt a helyzet 1848-ig, amikor is új alapokra helyezték, kiterjesztették a községi választójogot. Az 1848-iki modernizált községi választás azonban még mindig nagyon különbözött a maitól. 1848-ban a polgárság választotta a törvényhatósági közgyűlés tagjait, de a polgárság választotta a polgármestert, a tanács-tagokat és a főtisztviselőket is. Míg azonban ma körülbelül 350 ezer embernek van választójoga, 1848-ban csak 4000-nek volt. A Bach-korszakban aztán a polgármestert is, a húsztagú tanácsot is a kormány nevezte ki. A polgármestert különben „kerületi főnök”-nek hívták. Ez a rendszer uralkodott egész 1867-ig, amikor a 175 ezer lakójú Pestnek még mindig csak 4000 választója volt. Ez a négyezer választó választott 300 városatyát. Az új városatyák közül azon-

ban legalább százzal később — uccát neveztek el. Városatyá lett *Deák Ferenc*, báró *Eötvös József*, *Csengery Antal*; *Fabinyi Teofil* *szeptenvir*; *Gorove*, *Lónyay Menyhért*, *Pulszky Ferenc* és *Kautz Gyula*. Városatyá lett az ország három legelső orvosprofesszora: *Balassa János*, *Bókay János* és *Korányi Frigyes*. Városatyá-mandátumot kapott báró *Kemény Zsigmond*, a regényíró; *Balogi Móricz*, a szótáríró; *Henselmann Imre*, az archeologus; *Toldy Ferenc*, a magyar irodalmi történetírást atyja; *Székács József* szuperintendens; *Tóth Lőrinc*, a nagy jogtudós; *Királyi Pál*, a híres politikus és író; *Kleh István*; *Kochmeister Frigyes*, a tőzsde elnöke; *Felek Miklós*, a színművész; *Barabás Miklós*, a festő; *Rottenbiller Lipót*, a régi főpolgármester; *Ráth Károly*, az egyesült fővárosok főpolgármestere és még sokan.

Ilyen volt a régi törvényhatósági bizottság. 1872-ben született meg az új fővárosi törvény, mely 57 esztendeig élt és irányította Budapest igazgatását. Ez alatt az ötvenhét esztendő alatt lett nagygyá, hatalmassá Budapest.

Szerdán délután választja meg a közgyűlés a „törvényhatósági tanács” tagjait. Ez a választás új idők beköszöntője. Hogy fog dolgozni „a pesti Signoria”? Majd megmutatja a jövő. Miképpen fogják nevezni a törvényhatósági tanács tagjait? *Alighanem szenátoroknak nevezik őket*, mert így nevezték a tanácsosokat kétszáz esztendővel ezelőtt is a pesti városházán. Hogy holdogabb lesz-e majd Budapest népe az új impérium alatt? Ki tudná azt megmondani?!